

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Валентина Александрова Голева

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

външен член на научното жури, определено със Заповед № РД-22-1516/24.07.2026 г.

на дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“

област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“

професионално направление 3.6. „Право“

научна специалност „Финансово и данъчно право“

Автор: проф. д-р Красимир Симеонов Мутафов

Тема: „Данъкът като правоотношение“

1. Общо представяне на процедурата и кандидата

Настоящото становище е изготвено в качеството ми на външен член на научното жури, определено със Заповед № РД-22-1516 от 24.07.2026 г. на ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, във връзка с процедурата за придобиване на научната степен „доктор на науките“ от проф. д-р Красимир Симеонов Мутафов. Процедурата е в област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“, научна специалност „Финансово и данъчно право“, с дисертационен труд на тема „Данъкът като правоотношение“.

Научното жури е утвърдено с решение на Факултетния съвет на Юридическия факултет, прието с протокол № 142 от 15.07.2026 г. Съгласно заповедта то включва петима външни и двама вътрешни членове. Кандидатът е професор в катедра „Публичноправни науки“ на Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. В първото заседание на журито съм определена да изготвя становище. Откритото заключително заседание е насрочено за 07.10.2026 г.

За изготвянето на становището са проучени предоставените ми материали, които позволяват да се направи цялостна оценка на научната значимост, методологията, приносите и практическата стойност на изследването, както и за съответствие с изискванията на закона.

2. Актуалност на тематиката

Дисертационният труд „Данъкът като правоотношение“ е посветен на фундаментален проблем на финансовото и данъчното право. В българската правна доктрина данъкът традиционно се разглежда предимно като законоустановено, безвъзмездно и невъзвръщаемо публичноправно парично задължение. Значително по-слабо е разработена конструкцията на данъка като самостоятелно материално правоотношение със собствен фактически състав, обект, предмет и субекти.

Актуалността на темата произтича както от липсата на цялостно монографично изследване по въпроса, така и от необходимостта класическите понятия на данъчноправната теория да бъдат прецизирани с оглед на усложняващите се механизми

на данъчно облагане, установяване и погасяване на публичните вземания. Допълнително значение придобиват европейското измерение на данъчното регулиране, хармонизацията на националното законодателство и въздействието на практиката на Съда на Европейския съюз.

Изборът на темата е научно оправдан и своевременен. Той позволява да се изследва връзката между материалноправната природа на данъка и процесуалните механизми, чрез които данъчното задължение се индивидуализира, установява, събира и погасява.

3. Познаване на проблема

Проф. д-р Красимир Мутафов демонстрира задълбочено познаване на българската финансовоправна и данъчноправна доктрина, на относимите постановки на общата теория на правото и на действащото данъчно законодателство. Анализът обхваща същността и белезите на данъка, данъчното правоотношение, юридическите факти и фактическите състави, данъчната правосубектност, обекта и предмета на правоотношението, както и способите за установяване и погасяване на данъчните задължения.

Положителна оценка заслужава използването на съдебна практика на Върховния административен съд и на Съда на Европейския съюз. Кандидатът не се ограничава до нейното възпроизвеждане, а я подлага на критичен анализ, включително по въпросите за законоустановеността на данъците, границите на тълкуването, компетентността на органите по приходите, актовете за установяване на данъчни задължения и отговорността за чужд данъчен дълг.

Изложението показва натрупан продължителен изследователски опит. Проблематиката е разгледана едновременно в теоретичен, нормативен и практико-приложен план, което свидетелства за способност самостоятелно да се формулират и защитават научни тези по сложни въпроси на материалното данъчно право и данъчния процес.

4. Методика на изследването

Методологията е съобразена с предмета и целите на дисертационния труд. Водещо място заемат нормативно-догматичният и системният метод, чрез които са анализирани правните норми и взаимовръзките между основните категории на данъчното право. Сравнителноправният метод е използван за оценка на степента на хармонизация на българското данъчно законодателство с правото на Европейския съюз и за обосноваване на предложения за усъвършенстване на националната уредба.

Интердисциплинарният подход позволява да бъдат проследени връзките между общата теория на правото, финансовото право, административното право и данъчния процес. Уместно е съчетаването на теоретичния анализ с изследване на съдебната практика и на конкретните механизми за определяне на данъчните задължения.

Избраната методика е адекватна и позволява постигане на основната цел: да бъдат изведени елементите и отличителните характеристики на данъка като правоотношение и да бъде обосновано разграничението му от по-широката категория на данъчното правоотношение.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите. Преценка за наличие или липса на плагиатство

Дисертационният труд е в обем от 367 страници и включва увод, три глави, заключение и библиографска справка. Избраната структура е логична, последователна и съответства на класическия модел за изследване на едно правоотношение: обща характеристика и отграничаване, възникване и динамика, обект и предмет, субекти и особености на субектния състав. Изложението се развива от общотеоретичните постановки към конкретните институти на материалното данъчно право и данъчния процес, което позволява основната теза да бъде изградена постепенно и аргументирано.

В увода са обосновани актуалността на темата, предметът, целите и задачите на изследването. Кандидатът ясно определя централния научен проблем: дали данъкът може да бъде разглеждан не само като публичноправно парично задължение и резултат от облагането, а като самостоятелно материално правоотношение, което следва да бъде разграничено от по-широкото понятие „данъчно правоотношение“. Така още в началото е очертана концептуалната рамка, спрямо която са подредени последващите анализи.

Първата глава е посветена на общата характеристика, особеностите, обекта и предмета на данъка като правоотношение. Авторът изхожда от доктриналното понятие за данъка и последователно извежда неговите юридически белези. Възможността за принудително събиране е разгледана не като задължително фактическо осъществяване на принуда във всеки конкретен случай, а като правна възможност, произтичаща от властническия характер на правоотношението и от публичния характер на данъчното вземане. Този подход позволява данъкът да бъде анализиран като правна връзка, без неговата същност да се свежда единствено до изпълнението на паричното задължение.

Особено място в първата глава заема разграничението между обекта на данъчното правоотношение и обекта на данъка като правоотношение. Според автора данъчното правоотношение има по-широк обхват и може да включва задължения за регистрация, деклариране, документиране, предоставяне на информация и съдействие, без непременно да възникне конкретен данък за внасяне. Данъкът като правоотношение, от друга страна, предполага индивидуализирана правна връзка между държавата или общината и конкретно задължено лице, при която данъкът е определен по основание и размер.

Приносен характер има и анализът на предмета на правоотношението. Авторът не го свежда само до доброволното плащане, а го свързва с юридическото погасяване на конкретното данъчно задължение чрез допустимите от закона способности. В тази връзка са разгледани плащането, прихващането, принудителното събиране, давността, опрощаването, амнистията и последиците от отмяната на акта, с който задължението е установено. Това разбиране разкрива динамиката на правоотношението и връзката между неговия предмет и способите за прекратяването му.

Втората глава е посветена на възникването на данъка като правоотношение. Основна е тезата, че това правоотношение се поражда от сложен еднороден фактически състав, включващ настъпването на предвиденото в закона данъчно събитие, изтичането на данъчния период, когато такъв е приложим, и определянето на данъка по правно основание и размер. С това авторът разграничава момента на възникване на общото

данъчно правоотношение от момента, в който се индивидуализира конкретното публично вземане и се конституират субектите на данъка като правоотношение.

Подробно са изследвани различните способности за определяне на данъка – чрез подадена от задълженото лице декларация или чрез акт на компетентен орган. Анализирани са правната същност и установителното действие на актовете по чл. 106 и чл. 107 ДОПК, ревизионният акт, ревизионният доклад и актът за прихващане и възстановяване. Значим е изводът, че актовете по чл. 106 и чл. 107 ДОПК също установяват данъчни задължения и не следва да бъдат възприемани като второстепенни спрямо ревизионния акт. Разглеждането на компетентността на органите по приходите, формата и действителността на актовете придава на труда съществена практико-приложна стойност.

Третата глава изследва субектите на данъка като правоотношение, отрасловата и специалната данъчна правосубектност и усложненията в субектния състав. Авторът разграничава потенциалната възможност едно лице да бъде субект на данъчни правоотношения от конкретното му конституиране като пасивен субект на данъка като правоотношение. Аргументиран е изводът, че това качество се придобива след осъществяването на фактическия състав и определянето на данъка по основание и размер.

Особено внимание е отделено на специалната правосубектност при облагането с данък върху добавената стойност и на значението на регистрацията по ЗДДС за включването на лицето в механизма на начисляване на данъка и упражняване на правото на приспадане на данъчен кредит. Анализирани са активните субекти – държавата и общината, представлявани от компетентните органи – и пасивните субекти, както и отклоненията от обичайния двустранен модел при солидарност, правоприемство и отговорност за чужд данъчен дълг. Ценно е разграничението между усложнение в субектния състав и самостоятелната юридическа отговорност за чужд данъчен дълг.

В теоретичен план водещ принос е изграждането и обосноваването на цялостна конструкция на данъка като самостоятелно материално публичноправно правоотношение. Авторът последователно разграничава „данъчно правоотношение“ от „данък като правоотношение“ и защитава тезата, че възникването на първото не във всички случаи води до възникване на конкретно определен и дължим данък. Това разграничение позволява по-прецизно да се обясни връзката между данъчния юридически факт, задълженията за данъчно съдействие, индивидуализирането на данъчното задължение и възникването на публичното вземане.

В систематично и методологическо отношение принос представлява пренасянето на основни категории на общата теория на правоотношението към специфичната материя на данъчното право, без да се пренебрегват особеностите на властническия метод на регулиране. Чрез общ модел са свързани юридическият факт, фактическият състав, обектът, предметът, правосубектността, субектния състав и прекратяването на правоотношението. Това създава по-стройна система на основните понятия на материалното данъчно право.

В доктринален план приноси са изводите относно момента на възникване на данъка като правоотношение, несъвпадането на субектния състав на данъчното

правоотношение със субектния състав на данъка като правоотношение, разграничаването на предмета от обекта, както и разбирането за правното значение на различните актове за установяване на данъчни задължения. Тези постановки имат дискуссионен характер, но именно чрез тях трудът надхвърля систематизирането на съществуващи становища и предлага самостоятелни решения на фундаментални въпроси.

Практико-приложните приноси се изразяват в критичния анализ на нормативната уредба и съдебната практика, в изясняването на компетентността и действителността на актовете на органите по приходите и в проследяването на връзката между материалноправното възникване на данъчното задължение и процесуалните способи за неговото установяване и погасяване. Направените предложения *de lege ferenda* са насочени към прецизиране на действащото данъчно законодателство и показват способност научните резултати да бъдат преведени в конкретни нормативни решения.

При оценката на труда следва да се отчете и професионалният и академичният опит на кандидата. Данните от автобиографията показват практически опит в данъчната администрация като главен юрисконсулт в Териториалното данъчно управление – Бургас, последван от последователно академично развитие в областта на данъчното и финансовото право – асистент, главен асистент, доцент и от 2024 г. професор. Тази съвкупност от практически и научно-преподавателски опит е намерила отражение в способността на автора да свърже общотеоретичните конструкции с реалните проблеми на данъчното администриране и съдебния контрол.

Наред с безспорните достойнства, отделни постановки предполагат продължаване на научната дискусия. Тезата за единен сложен еднороден фактически състав би могла да бъде допълнително диференцирана с оглед особеностите на периодичните и еднократните, преките и косвените, държавните и местните данъци. На места подробният анализ на процесуални институти измества фокуса от централната материалноправна конструкция. Тези бележки не намаляват научната стойност на труда, а потвърждават неговия потенциал да породи последващи изследвания и аргументиран доктринален дебат.

По отношение на академичната добросъвестност авторите тези са самостоятелно формулирани, последователно аргументирани и отчетливо разграничени от становищата, възприети в правната литература. Позоваванията на доктринални източници, нормативни актове и съдебна практика са функционално включени в изложението и служат за обосноваване или критично съпоставяне на изводите. Стилът на аргументация, взаимната свързаност между отделните части и съответствието с предходните тематични публикации на кандидата подкрепят извода за личен авторски принос.

Въз основа на извършения преглед на предоставените материали не установих данни или признаци за плагиатство. Не се констатира неправомерно присвояване на чужди научни резултати или представяне на чужди тези като собствени. Приносните моменти са ясно обособени и могат да бъдат отнесени към самостоятелната изследователска работа на проф. д-р Красимир Симеонов Мутафов. Поради това оценявам дисертационния труд като оригинално и завършено научно изследване, което съдържа значими теоретични обобщения и практически приложими резултати.

6. Преценка на публикациите и на личния принос на кандидата

Представената справка за съответствие с минималните национални изисквания показва общ резултат от 520 точки: 50 точки по показател „А“, 100 точки по показател „Б“, 230 точки по показател „Г“ и 140 точки по показател „Д“. По показател „А“ е отчетен защитеният през 2011 г. дисертационен труд „Специални режими на облагане по реда на ЗДДС“, а по показател „Б“ – представеният дисертационен труд „Данъкът като правоотношение“.

По показател „Г“ са включени монографията „Отговорност за чужд данъчен дълг“ и дванадесет студии, статии и доклади, публикувани в научни издания и сборници. Тематично те обхващат обезпечаването на доказателства и публични вземания по ДОПК, отговорността за чужд данъчен дълг, данъчната правосубектност, акта за прихващане и възстановяване, ревизионния акт и другите актове за установяване на данъчни задължения. Публикациите са пряко свързани с проблематиката на дисертацията и показват последователно и продължително разработване на нейния предмет.

По показател „Д“ са представени цитирания в монографии, колективни томове и научни списания на трудове на кандидата, оценени общо на 140 точки. В справката изрично е посочено, че заявените научни трудове и цитирания не са използвани в предходните процедури за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ и за заемане на академичните длъжности „доцент“ и „професор“, както и че всички трудове са вписани в НАЦИД.

Съдържателната свързаност между дисертацията и представените публикации, последователността на застъпените научни тези и характерният начин на аргументацията дават основание личният принос на проф. д-р Красимир Мутафов да бъде оценен като ясно установим и съществен. Представената справка удостоверява съответствие с приложимите минимални национални изисквания.

7. Автореферат

Авторефератът е в обем от 63 страници и възпроизвежда структурата, предмета, целите, методологията, основните тези и резултатите на дисертационния труд. В общата характеристика са обосновани актуалността на темата, предметът и задачите, приложените методи, научната новост и практическото значение на изследването. Представено е последователно съдържанието на увода, трите глави и заключението.

Авторефератът дава достатъчно ясна представа за централната концепция на кандидата, за разграничението между данъчно правоотношение и данък като правоотношение, за фактическия състав на възникване, за обекта, предмета и субектната структура. Той съответства на съдържанието и основните изводи на дисертационния труд и изпълнява предназначението си да представи в синтезиран вид резултатите от изследването.

8. Практическо значение и насоки за продължаване на изследването

Дисертационният труд вече е публикуван. Това осигурява необходимата достъпност на изградената концепция за данъка като правоотношение и позволява теоретичните постановки, научните изводи и практическите предложения да бъдат

използвани от изследователи, преподаватели, практикуващи юристи, органи на приходната администрация и съдилища.

Публикуваното изследване има стойност и за обучението по финансово и данъчно право, тъй като предлага последователен понятиен модел за разграничаване на данъчното правоотношение, данъка като правоотношение и индивидуализираното публично вземане. Практическата му полезност се проявява при анализа на актовете за установяване на данъчни задължения, отговорността за чужд данъчен дълг и способите за погасяване.

Като насока за последващи изследвания може да се посочи по-детайлното изпитване на предложената конструкция спрямо отделните видове данъци и новите форми на дигитализирано данъчно администриране. Дискусионният характер на някои тези не е недостатък, а доказателство за способността на труда да поставя значими научни въпроси и да стимулира доктринален дебат.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд „Данъкът като правоотношение“ е оригинално, задълбочено и завършено научно изследване с ясно изразени теоретични и практико-приложни приноси. Той съдържа значими обобщения и решения на важни проблеми на финансовото и данъчното право, които съответстват на високите изисквания към дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“.

Проф. д-р Красимир Симеонов Мутафов демонстрира задълбочена теоретична подготовка, самостоятелност на научното мислене и способност да разработва фундаментални проблеми на правната наука. Представените публикации и цитирания потвърждават устойчивостта и разпознаваемостта на неговите научни изследвания, а справката за минималните национални изисквания установява общ резултат от 520 точки.

Въз основа на изложеното давам убедено положителна оценка на дисертационния труд. Предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на проф. д-р Красимир Симеонов Мутафов научната степен „доктор на науките“ в област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“, научна специалност „Финансово и данъчно право“, за което ще гласувам положително.

08.09.2026 г.

Член на научното жури:
доц. д-р Валентина Александрова Голева